

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У ЗВО УКРАЇНИ

Жила Ганна Василівна

ORCID ID: 0000-0002-7928-0660

викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Анотація. У статті детально розглянуто важливість інклюзивної освіти, включаючи те, як її можна впровадити у вищих навчальних закладах, визначено проблеми інклюзивної освіти та доступності, розглянуто приклади труднощів, з якими можуть зіткнутися деякі здобувачі вищої освіти: фізичні бар'єри, технологічні бар'єри, соціальні бар'єри, запропоновано шляхи розширення рамок інклюзивних освітніх практик для кращого врахування різноманітності.

З 2022 року, незважаючи на виклики повномасштабної війни, Україна доклала значних зусиль для покращення інклюзії, чи то з точки зору інфраструктури (доступність будівель), організації (створення відомчих центрів для людей з інвалідністю) чи методів навчання, на всіх рівнях системи освіти, включаючи університети [1]. Таким чином, ми спостерігаємо помітну зміну в профілях здобувачів, яких приймають на всі рівні освіти. Ця еволюція зумовлена державною політикою, яка спеціально спрямована на сприяння інклюзії у вищій освіті. У цьому контексті та за законодавчих обмежень у вищих навчальних закладах з'явилися деякі заходи підтримки, хоча їх залишається небагато. Ці заходи часто мають форму спеціальних адаптацій, таких як додатковий час для іспитів, коригування організації курсів або фінансова допомога (стипендії, гранти). Зрештою, конкретні ініціативи, такі як консультування з питань профорієнтації або підтримка кар'єрного зростання, доповнюють ці заходи. З моменту свого створення «Служба підтримки людей з інвалідністю» в університетах користувалася лише частиною здобувачів з інвалідністю. Це недостатнє використання можна пояснити кількома факторами, зокрема страхом стигматизації, який здобувачі можуть відчувати, ініціюючи ці процедури з адміністрацією, а також розривом між фактичними потребами здобувачів та послугами, що пропонуються цією структурою. Незважаючи на прогрес, так звана

політика інклюзивності у вищій освіті залишається значною мірою недосконалою, і одна з головних перешкод полягає в індивідуальному та часто складному характері процедур, необхідних для отримання адміністративного статусу «здобувача з інвалідністю», який надає право на спеціальну допомогу. Крім того, медична таємниця, якої зобов'язані дотримуватися медичні працівники університетів, у поєднанні з частою зміною викладацького складу ще більше ускладнює моніторинг відповідних здобувачів. Багато викладачів не знають, що вони навчають здобувачів з інвалідністю, або виявляють їхні потреби лише на пізніх етапах навчання, знову ж таки перекладаючи тягар на самих здобувачів.

У нашому сучасному суспільстві інклюзивна освіта відіграє життєво важливу роль у забезпеченні доступності освітніх закладів. Чи то в коледжах, чи в університетах, важливо гарантувати, що кожен здобувач має можливість отримати якісну освіту, незалежно від своїх здібностей чи конкретних потреб. У цій статті ми детально розглянемо важливість інклюзивної освіти, включаючи визначення інклюзивної школи та те, як її можна впровадити у вищих навчальних закладах. Тепер, коли ми встановили основи, давайте розглянемо, що таке інклюзивна освіта та з якими труднощами стикаються здобувачі вищої освіти.

Інклюзивна освіта: що це таке? Інклюзивна освіта має на меті сприяти повноцінній участі всіх учнів, включаючи учнів з інвалідністю або особливими потребами, в рамках загальної освіти [2]. Інклюзивне навчання це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [3]. Інклюзія, іншими словами, – це освітня практика навчання дітей з інвалідністю у класах з дітьми, які не мають інвалідності. Це означає, що всі учні, незалежно від їхніх здібностей чи недоліків, будуть включені до загальноосвітньої системи. Завдяки інклюзивній освіті всі члени громади — вчителі, учні та інші посадовці — формують почуття приналежності.

Люди за своєю природою мають значні побоювання щодо інших, які, здається, суттєво відрізняються від них за однією або кількома характеристиками особистості, незалежно від того, чи є ці відмінності негативними чи позитивними. Отже, з незапам'ятних часів діти з винятковими особливостями мають довгу історію залякування, переслідування, ізоляції та відокремлення від основної маси суспільства.

Коріння попередніх зусиль у сфері спеціальної освіти, таких як розміщення дітей з винятковими особливостями в інтернатних закладах, спеціальних школах та спеціальних класах, можна простежити та розглядати як повторення та нагадування про попередні практики ізоляції, сегрегації та розділення, які були поширені в більшості суспільств для догляду та навчання дітей з винятковими особливостями або дітей з інвалідністю.

Концепція інтегрованої або інклюзивної освіти являє собою новітню тенденцію в наданні місця проживання або альтернативних програм, запропонованих у сфері освіти для дітей з особливими потребами та дітей з інвалідністю. Вона суперечить принципам відокремлення або сегрегації, які були розроблені для задоволення потреб будівництва установ та спеціальних шкіл для догляду та навчання дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта досягається шляхом зарахування всіх дітей суспільства до однієї школи. Тут школа має зазнати змін, щоб включити всіх своїх учнів до її складу. Отже, інклюзивна освіта – це акт забезпечення того, щоб усі діти, незалежно від їхніх відмінностей, мали можливість навчатися в одному класі з іншими дітьми свого віку та, як наслідок, мати найкращий можливий доступ до навчальної програми.

Інклюзивна освіта спрямована на освіту для всіх та рівні можливості для кожної дитини. Кожна дитина має право на освіту в такій демократичній країні, як наша. Головними цілями інклюзивної освіти є виявлення та зарахування дітей з інвалідністю до звичайних шкіл та забезпечення їм ефективної академічної підтримки. Усім дітям слід надати рівні можливості навчатися якнайкраще. Ми повинні створити клас для всіх дітей з інвалідністю та без неї, який відповідає всім спеціальним освітнім потребам. Отже, ця система може підготувати учнів до участі як повноцінних та активних членів суспільства. Основні цілі та завдання інклюзивної освіти є наступними: зміцнювати людську гідність та позбавляти одне одного багатьох стереотипів, а також приймати той факт, що ніхто не ідеальний; давати можливість учням без інвалідності ділитися з однолітками, які відрізняються тим чи іншим чином, та навчатися, приймати та поважати їхні відмінності; давати учням з інвалідністю можливість стати частиною шкільної спільноти та отримати реалістичне уявлення про те, як виглядає багатогранне та конкурентне суспільство з урахуванням власних можливостей та обмежень; створити широкі можливості для розвитку самооцінки, необхідної людям для гідного життя.

Основні принципи інклюзивної освіти: кожна дитина має право навчатися та гратися разом; дітей не слід дискримінувати через їхню інвалідність; немає вагомих причин для розділення дітей на період їхнього навчання; жоден учень не виключається з освіти та не дискримінується в ній за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичного, національного, етнічного чи соціального походження, інвалідності, народження, бідності чи будь-якого іншого статусу; усі учні можуть навчатися та отримувати від освіти винагороду; школи адаптуються до потреб учнів, а не учні адаптуються до потреб школи; думки учнів враховуються та сприймаються серйозно; індивідуальні відмінності між учнями є джерелом багатства та різноманітності, а не джерелом конфлікту.

Інклюзивна школа характеризується сприятливим та адаптивним навчальним середовищем, яке відповідає різноманітним навчальним потребам усіх учнів. Таким чином, йдеться про надання рівних освітніх можливостей усім, незалежно від їхніх здібностей чи походження. Оперативне визначення інклюзивної школи підкреслює, що всі діти отримують освіту разом, таким чином забезпечуючи інтелектуальну інклюзію та рівні можливості.

Для багатьох здобувачів вищої освіти, особливо тих, хто має особливі потреби, доступ до якісної освіти може бути обмежений різними перешкодами. Традиційне навчальне середовище може не відповідати їхнім індивідуальним потребам, що може призвести до труднощів у їхньому освітньому шляху. Давайте розглянемо деякі приклади труднощів, з якими можуть зіткнутися деякі здобувачі: фізичні бар'єри, технологічні бар'єри, соціальні бар'єри. Університетські кампуси можуть мати фізичні перешкоди, такі як сходи без поручнів, вузькі дверні отвори або аудиторії, непридатні для користувачів інвалідних візків. Ці перешкоди можуть перешкоджати здобувачам вільно пересуватися та отримувати доступ до всіх навчальних приміщень. Необхідні розумні умови, щоб допомогти подолати ці перешкоди. У світі, що дедалі більше цифровізується, цифрова доступність стає важливим елементом будь-якої серйозної цифрової стратегії. Платформи онлайн-навчання, онлайн-курси та цифрові ресурси повинні бути розроблені таким чином, щоб бути доступними для всіх, включаючи здобувачів з інвалідністю. Тому адаптоване навчання має вирішальне значення для задоволення цих потреб, що постійно змінюються. Здобувачі з особливими потребами

також можуть стикатися із соціальними бар'єрами, такими як стигма чи дискримінація. Створення інклюзивного середовища, де всі здобувачі відчувають себе прийнятими та підтриманими, є надзвичайно важливим. Тому підвищення обізнаності про інклюзію відіграє ключову роль у зменшенні цих бар'єрів.

Настав час дослідити, як розвиток навчання відкрив нові можливості, але також і нові виклики з точки зору доступності, що вимагає ефективних стратегій інклюзії. Протягом багатьох років ми спостерігали значну еволюцію в галузі навчання. Традиційні методи очного навчання були доповнені або навіть замінені формами дистанційного та онлайн-навчання. Цей перехід був зумовлений кількома факторами, включаючи технологічний прогрес, зростаючий попит на гнучкість та потенційні переваги онлайн-навчання. Дистанційне навчання, також відоме як онлайн-навчання, пропонує нові можливості для доступу до освіти. Здобувачі вищої освіти тепер можуть проходити курси дистанційно, у власному темпі та за власним графіком. Це забезпечує більшу гнучкість для здобувачів з особистими або професійними обмеженнями. Дистанційне навчання відіграє ключову роль у просуванні інклюзивної освіти. Цей педагогічний підхід спрямований на те, щоб зробити освіту доступною для всіх, незалежно від місця чи часу. Дистанційне навчання вирізняється своєю гнучкістю, дозволяючи здобувачам отримувати доступ до онлайн-курсів з будь-якого місця та в будь-який час за допомогою таких пристроїв, як комп'ютери, планшети чи смартфони. Ця гнучкість усуває обмеження традиційних навчальних середовищ, пропонуючи здобувачам з особливими потребами можливість доступу до освіти. Крім того, дистанційне навчання пропонує можливості для адаптації для задоволення індивідуальних потреб здобувачів. Онлайн-курси можуть бути розроблені таким чином, щоб бути доступними для всіх, використовуючи відповідні інструменти та технології. Наприклад, курси можуть мати субтитри для здобувачів, які є глухими та слабочуючими, або можуть бути надані варіанти з великим шрифтом для здобувачів з вадами зору. Застосовуючи цей інклюзивний підхід до онлайн-навчання, вищі навчальні заклади можуть гарантувати, що кожен здобувач має можливість скористатися якісною освітою, незалежно від своїх відмінностей чи здібностей. Це демонструє повагу та просування прав на справедливу та інклюзивну освіту.

Однак цей перехід до онлайн-навчання також створив нові виклики з точки зору доступності. Здобувачі з особливими потребами можуть зіткнутися з труднощами доступу до онлайн-курсів, використання певних цифрових платформ або отримання належної підтримки. Щоб подолати ці перешкоди, інклюзивне навчання є важливим як для викладачів, так і для розробників цифрових платформ та інструментів. У цьому контексті цифрові технології стають стратегічним важелем для посилення інклюзивності та рівних можливостей. Наприклад, надання освітніх ресурсів онлайн може пом'якшити певні практичні перешкоди, такі як обмеження мобільності, фіксований графік або час у дорозі, пропонуючи учням більшу гнучкість. Крім того, допоміжні технології, такі як програмне забезпечення для читання або конспектування, можуть задовольнити конкретні потреби за умови, що користувачі належним чином опанують їх. Однак простого надання цих інструментів недостатньо: також важливо забезпечити їх адаптацію до різноманітних когнітивних потреб здобувачів. Фізична доступність без педагогічної доступності ризикує залишити здобувачів із погано розробленими або складними у використанні інструментами.

Потреба інклюзивної освіти у вищій освіті полягає у створенні середовища, де кожен здобувач вищої освіти може процвітати, незалежно від свого походження чи здібностей. Онлайн-навчання стає важливим для сприяння цій інклюзивності, пропонуючи гнучкість та доступність для здобувачів з різними потребами. Викладачі відіграють вирішальну роль у цьому процесі, розробляючи індивідуальні стратегії навчання. Застосовуючи інклюзивні практики в онлайн-навчанні, викладачі можуть адаптуватися до різних стилів навчання, впроваджувати Універсальний дизайн навчання (УДН) та створювати навчальне середовище, відкрите для всіх [4]. Цей підхід сприяє справедливій та підтримуючій вищій освіті завдяки гнучким навчальним шляхам та персоналізованій підтримці.

Як ми можемо рухатися до більшої інклюзивності у вищій освіті? Переосмислення інклюзивності у вищій освіті – це не просто питання додавання спеціальних пристосувань для здобувачів, визначених як такі, що мають інвалідність: це сама організація системи, яка потребує трансформації.

Більш універсальна освіта, яка б охоплювала всіх здобувачів, адаптуючись до їхніх конкретних потреб, справді можлива. Однак вона

вимагає нового мислення та дій. Хоча більшість викладачів підтримують ідею більшої інклюзивності, вони часто відчують себе погано підготовленими або недостатньо навченими для її досягнення. Крім того, розроблені інструменти не стандартизовані, а їхня ефективність значною мірою залежить від виділених людських та фінансових ресурсів.

Висновки. Інклюзивність стосується соціального та культурного виміру, який дозволяє кожній людині бути членом суспільства, до якого вона належить, з правами та обов'язками, з можливістю законно займати гідне та громадянське місце. Застосовувана до вищої освіти, інклюзивність ґрунтується на принципі гарантування кожному здобувачу середовища, адаптованого до його потреб та здібностей, щоб він мав доступ до тих самих академічних та соціальних можливостей, що й інші. Термін інклюзія, як і інклюзивність, спрямований на адаптацію системи, а не на інтеграцію людей в існуючу систему. Термін інклюзивність просто підкреслює динамічний вимір системного процесу, який вимагає переосмислення освітніх структур та практик, щоб зробити їх доступними та справедливими для всіх. Незважаючи на перспективи, інклюзивність у вищій освіті залишається перешкодою через структурні обмеження. Закладам часто бракує достатніх фінансових ресурсів для розробки програм, проведення досліджень або забезпечення відповідних умов. Крім того, підготовка викладачів з цих питань все ще є недостатньою та спирається переважно на добровільну участь, а побудова інклюзивної системи вищої освіти вимагає постійних інвестицій та колективного осмислення необхідних трансформацій. Різні обмеження уявлення про інклюзивність у вищій освіті демонструють, що проблема насправді погано сформульована на кількох рівнях. На рівні зацікавлених сторін важливо наголосити на необхідності залучення викладачів до інклюзивного підходу до навчання через навчання та проекти, щоб підготувати їх та вислухати їхній досвід щодо труднощів, з якими вони стикаються під час адаптації. На рівні визначень та аналітичної бази важливо наголосити, що обмеження баченням інклюзивності, зосередженим на інвалідності, означає ігнорування численних питань доступності та дискримінації щодо здобувачів у вищій освіті. Перспективи справді інклюзивної вищої освіти, схоже, полягають у зобов'язанні зацікавлених сторін сприяти різноманітності в усіх її формах, культивувати клімат взаємної поваги та прийняття, а також ставити соціальну справедливість в основу своєї освітньої місії. Зараз

необхідно (пере)визначити інклюзивну освіту як фундаментальний принцип, який визнає та цінує різноманітність здобувачів.

Список використаних джерел:

1. Міністерство освіти і науки України. Статистичні дані. Вилучено з: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
2. Васильєва Г.І & Любарєць В.В.(2018) Термінологічний словник – інклюзія. Вилучено з: https://uvu.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf
3. Словник інклюзивності. Вилучено з: https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/door/pic/slovník.pdf
4. Бирко Н.М. (2024) Універсальний дизайн для всіх і кожного: універсальний навчально-методичний посібник. Вилучено з: https://www.hist.km.ua/images/2024/nauka/posibnik-ud-ost_-var_.pdf